

Mirt Nagy

Zavod RS za zaposlovanje

ŠTIPENDIRANJE NADARJENIH - ZOISOVE ŠTIPENDIJE

NAMEN ZOISOVIH ŠTIPENDIJ

Že petnajst let Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje štipendira dijake in študente, ki izkazujejo izrazito nadarjenost na intelektualnem ali umetniškem področju. Osnovni namen podeljevanja Zoisovih štipendij – tako so poimenovane od leta 1991 – je spodbujanje razvoja in dvig izobrazbene ravni najsposobnejšega dela mladih, ki bi brez te materialne spodbude in podpore težje ali pa sploh ne uresničili svojih intelektualnih in umetniških potencialov. Tako želimo uresničiti dva cilja: pravočasno spodbuditi nadarjene, da si zastavijo visoke poklicne cilje, podpreti njihovo uresničevanje in tako optimirati delež visoko izobraženih kadrov, ki so potrebni za nadaljnji gospodarski, družbeni, znanstveno-tehnološki in kulturni razvoj države.

Zoisove štipendije niso nagrada za odličen uspeh in dosežke nadpovprečno uspešnim učencem, saj v ta namen podeljujejo javne pohvale, priznanja in nagrade. Namen Zoisovih štipendij je motiviranje nadarjenih, da polno razvijejo svoje potenciale, spremljanje njihovega razvoja in tudi poklicno svetovanje in informiranje. Zakaj je ta podpora družbeno smiselna? Gre za investicijo, ki zagotavlja večji priliv vrhunsko usposobljenih kadrov, ki jih potrebuje sodobna država na vseh področjih, predvsem pa naglo razvijajoče se gospodarstvo. Število nadarjenih je omejeno, zato ni vseeno, kako država skrbi za svoj intelektualni potencial. Slovenija še ni toliko razvita država, da bi si lahko zagotavljala strokovni kader s »privabljanjem« vrhunskih strokovnjakov iz tujine, nasprotno, soočena je s pojavom »bega možganov«. Pomanjkanje visoko izobražene delovne sile lahko postane omejevalni faktor razvoja. Če želimo v gospodarski tekmi ostati v ospredju, je vlaganje v razvoj kadrov temeljni pogoj. Danes tako pogosto uporabljen termin »pridruževanje Evropi« pravzaprav ne pomeni nič drugega kot zahtevo, da se sami začnemo ravnati po evropskih standardih, in da torej začnemo bolj ceniti in uveljavljati svoje znanje in dosegati podobno kvaliteto proizvodov in storitev, kot jo dosegajo najbolj razvite države. Zanašanje na tuje investitorje je lahko varljivo, saj je njihov glavni interes profit, ne pa vlaganje v dolgoročni razvoj. Zoisove štipendije so del širšega sistema štipendiranja in drugih finančnih pomoči, ki so

opredeljene v Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Postopki in merila za podeljevanje štipendij so določeni v pravilniku o štipendiranju (Ur. l. RS št. 48/99 in št. 43/00). Sistem štipendiranja temelji na: a) kadrovskih štipendijah, ki jih razpisujejo in podeljujejo organizacije in delodajalci zato, da bi si v določenem času zagotovili ustrezno usposobljen kader; b) republiških štipendijah, ki so namenjene vajencem, dijakom in študentom, ki bi se zaradi izredno slabih materialnih razmer ne odločali za šolanje; c) Zoisovih štipendijah za izjemno nadarjene z namenom dvigovanja izobrazbene ravni najsposobnejšega dela mladih. Po štirinajstih letih Zoisovega štipendiranja prihaja čas, da ugotovimo, ali vložek države v razvoj najsposobnejših kadrov daje predvidene učinke, in še zlasti, ali se Zoisovi štipendisti zaposlujejo na ustreznih, visoko produktivnih delovnih mestih. Tako kot je škoda vsakega nadarjenega učenca, ki ne realizira svojih potencialov in ne uspe pridobiti najvišje izobrazbe, je škoda vsakega Zoisovega diplomanta, ki se ne zaposli na ustreznem delovnem mestu v skladu s svojimi sposobnostmi in se zadovolji z vsakdanjim, rutinskim delom, ali pa celo odide v tujino. Na Zavodu RS za zaposlovanje nameravamo še v tem letu izvesti raziskavo, ki bo skušala odgovoriti na takšna in podobna vprašanja.

OD ODKRIVANJA K SPODBUJANJU NADARJENIH UČENCEV

Začetki družbene podpore nadarjenim segajo več kot 30 let v preteklost, ko je bil pri takratni Republiški skupnosti za zaposlovanje ustanovljen štipendijski sklad Milijoni za talente, namenjen štipendiranju nadarjenih učencev iz delavskih in kmečkih družin. Čeprav je sklad deloval le do začetka sedemdesetih let, so njegovi učinki delovali dalje. Postavljene so bile strokovne podlage za odkrivanje nadarjenih učencev v okviru službe za poklicno usmerjanje, zbiranje podatkov o nadarjenih učencih pa je omogočilo prve empirične, longitudinalne raziskave o nadarjenih učencih, s čimer se je še zlasti ukvarjal dr. Jan Makarovič. Ugotovil je, da na razvoj in realizacijo nadarjenih učencev močno vplivajo socialnoekonomski položaj učenčeve družine, razvitost kraja bivanja, kakovost pouka v šoli in

materine ambicije (želje), da bi otrok dosegel visoko izobrazbo. Meril je intelektualne sposobnosti in učni uspeh srednješolcev in ga primerjal s socialnoekonomskim statusom (SES). Šolski uspeh je bil bolj odvisen od SES staršev kot pa od sposobnosti učencev! Učni pogoji in motivacija staršev in učencev so očitno vsaj toliko pomembni kot njihove sposobnosti.

Povedano z drugimi besedami, sposobnosti lahko ostanejo neizkoriščena dispozicija, če se jih v času šolanja ne razvija z ustreznimi aktivnostmi, in še zlasti, če se ne spodbuja notranja motivacija učencev.

Tudi pretirano storilnostno, kompetitivno okolje je lahko za nadarjene učence, ki se ne želijo primerjati z drugimi, neustrezno. Še bolj pa inertna, dolgočasna, neambiciozna in neustvarjalna šolska klima. Šolski uspeh sam po sebi še ne more biti kazalnik realizacije sposobnosti, čeprav omogoča napredovanje. Če je šolski uspeh rezultat pridnosti, dobrih učnih in delovnih navad, izkaz uspešnega memoriranja faktografskih podatkov in naučenih teorij, takšno znanje nima velike uporabne vrednosti in je slabo zagotovilo za kasnejše uspešnosti na delovnem mestu. Če pa šolski uspeh temelji na problemskem pouku, poglobljenem poznavanju učne vsebine ter izkazanem uporabnem znanju, potem je lahko izraz realiziranih sposobnosti. Šolski uspeh je torej rezultanta globljega ali naučenega znanja, prizadevnosti in odnosa med učiteljem in učencem. Če nadarjeni posameznik nima vsaj prav dobrega učnega uspeha, je to lahko znak, da so odnosi med njim in učiteljem skrhani, da nima razvitih delovnih in učnih navad, ali pa ga obravnavana tematika ne zanima. Nizek šolski uspeh lahko vodi v kasnejšo »podrealizacijo«, saj ima takšen učenec slabše možnosti za vpis v ustrezno šolo. Izbira manj zahtevnega programa je kompromisna rešitev, ki ponavadi pelje v znižanje poklicnih aspiracij.

V začetku osemdesetih let se je delež takšnih »podrealiziranih« nadarjenih gibal med 30 % v bolj urbanem okolju do 50 % v manj razvitih, kmečkih okoljih. Če so hoteli spremeniti te ničkaj spodbudne razmere, je bilo treba rešiti dva problema. Kako pravočasno odkriti nadarjene in kako jih spodbuditi k večji aktivnosti oziroma učinkovitosti. V praksi sta ti dve vprašanji medsebojno povezani, saj ima odkrivanje nadarjenih smisel le v tem primeru, da se potem z njimi kaj počne. Od namena odkrivanja pa je odvisno tudi kakšne postopke, instrumentarij in merila bomo uporabili. Odkrivanje nadarjenih učencev v osnovni šoli je torej smiselno, da se pravočasno opozori učitelje in starše na nadpovprečne intelektualne sposobnosti posameznih učencev, jih spodbudi k dodatnemu delu in jih vključi v različne intelektualne, ustvarjalne in socialne aktivnosti. Brez teh dodatnih oblik dela je odkrivanje nadarjenih učencev nepotrebno, saj v

ničemer ne pripomore k njihovi večji realizaciji, možne so celo negativne posledice, ker lahko pride do etiketiranja, zafrkavanja s strani sošolcev, če je razredna klima slaba in so odnosi med sošolci slabi. Ta problematika bi zahtevala posebno obravnavo. Štipendija za nadarjene seveda ni čudežno sredstvo, ki bi naenkrat spremenila motivacijo posameznika in rešila vse njegove probleme. Največ lahko pomaga tistim, ki imajo želje in interese po zahtevnejših poklicih, pa jih ne morejo realizirati zaradi premajhne spodbude doma ali slabih materialnih razmer.

Deset let po ukinitvi prvega štipendijskega sklada se je pojavila nova zamisel o štipendiranju nadarjenih. Spodbudili so jo negativni učinki usmerjenega izobraževanja na realizacijo nadarjenih učencev, pri čemer je pomembno vlogo odigrala strokovna služba za poklicno usmerjanje in štipendiranje pri takratnem Republiškem zavodu za zaposlovanje. Na tem mestu je potrebno nekoliko osvežiti zgodovinski spomina. Z reformo srednješolskega izobraževanja v začetku osemdesetih let so bile gimnazije kot pripravljavnice za študij na univerzi načrtno ukinjene. Nadomestili so jih novi programi usmerjenega izobraževanja, katerih bistvo je bilo v tem, da so poleg splošnoizobraževalnih predmetov vsebovali tudi strokovne, tako da so vse štiriletne šole izobraževale za poklic in za nadaljnje izobraževanje. Zamisel je bila privlačna, vendar v praksi težko izvedljiva, kajti razlike v zahtevnosti programov so bile kljub vsemu prevelike. Nadarjeni učenci, ki se niso takoj vpisali v najzahtevnejše programe družboslovne in naravoslovne smeri, so imeli kasneje slabše možnosti za vpis na univerzo, kajti čakali so jih zahtevni sprejemni izpiti, kjer pa so bili seveda uspešnejši tisti iz omenjenih programov. Zaradi zahtevanega omejevanja vpisa na naravoslovno-matematične in družboslovne programe (dopuščeno je bilo razmerje 30 : 70 v korist strokovnih šol), pa tudi zaradi informativnega vplivanja na namere osmošolcev in favoriziranja srednjih strokovnih in poklicnih šol (tudi z razpisanimi številnimi kadrovskimi štipendijami) so se nadarjeni učenci razpršili v zelo različne srednješolske programe. Obljubljena jim je bila vertikalna prehodnost, kar je sicer za nekatere manj privlačne študijske smeri držalo, večinoma pa ne, saj so skoraj vse fakultete vpis omejevale. Marsikateri nadarjeni dijak se ni mogel vpisati na zeleno študijsko smer in je končal svojo izobraževalno pot na srednješolski stopnji. Ob tem spoznanju se je sredi osemdesetih let rodila ideja, da bi s štipendiranjem nadarjenih spodbudili njihov vpis v zahtevnejše srednješolske programe splošne smeri, za katere sicer ni bilo dovolj razpisanih kadrovskih štipendij, štipendija pa bi bila zagotovljena tudi za nadaljnje izobraževanje na visokošolski stopnji. Politične razmere so bile dovolj

demokratske, da je bila pobuda, ki so jo sprožili strokovni delavci Zavoda za zaposlovanje, podprta in se je uveljavila v šolskem letu 1986/87. Odkrivanje nadarjenih učencev je temeljilo na podatkih o sposobnostih učencev, na podatkih o njihovih dosežkih na različnih tekmovanjih in učnem uspehu. Do teh štipendij pa niso bili upravičeni vsi nadarjeni učenci, ampak le tisti, ki so izhajali iz družin, ki niso imele več kot povprečnega dohodka. V prvem letu je bilo podeljenih 1066 štipendij za izrazito nadarjene učence, nato pa se je število štipendistov vsako leto zvišalo za okoli 700, tako da je po 10 letih štipendiranja bilo že

7437 Zoisovih štipendistov (v šolskem letu 1995/96). Leta 1996 je prišlo do bistvene spremembe pravilnika o štipendiranju, in sicer se je na pobudo varuha človekovih pravic ukinil materialni cenzus. Odtlej se je število Zoisovih štipendistov zviševalo za okoli 1300 na leto ali skoraj še enkrat več. To pravzaprav pomeni, da skoraj polovica Zoisovih štipendistov izhaja iz družin z nadpovprečnim dohodkom na družinskega člana. Na nadaljnje zviševanje Zoisovih štipendij je vplivalo tudi to, da je vsako leto več predlaganih kandidatov, ki želijo pridobiti status Zoisovega štipendista. Pred desetimi leti smo lahko še govorili o odkrivanju nadarjenih učencev

Foto V. Filipčič

v osnovni šoli, saj so za Zoisovo štipendijo kandidirali le tisti učenci, za katere je bilo že prej ugotovljeno, da izpolnjujejo osnovne intelektualne kriterije. Danes šole predlagajo tudi tiste kandidate, ki na predhodnih testiranjih niso izpolnili intelektualnih meril, zato jih je potrebno dodatno obravnavati. Odkrivanje nadarjenih učencev (kar naj bi bila sicer naloga osnovnih šol) je nadomestil postopek izbora predlaganih kandidatov na osnovi ugotavljanja izpolnjevanja meril in kriterijev, ki veljajo pri podeljevanju Zoisovih štipendij, in je v pristojnosti psihologov – poklicnih svetovalcev na območnih službah Zavoda RS za zaposlovanje.

Merila so v osnovi enaka kot pred desetimi leti, in so

zapisana v omenjenem pravilniku o štipendiranju. Za Zoisovo štipendijo ne more zaprositi kandidat sam, ampak mora biti predlagan s strani izobraževalnega zavoda (šole) v skladu z vsakoletnim razpisom. Razpis je objavljen tudi na spletni strani Zavoda RS za zaposlovanje (www.ess.gov.si). Lahko ga predlaga tudi psiholog Zavoda za zaposlovanje, če pri poklicnem svetovanju ugotovi, da učenec izkazuje izjemno visoke intelektualne sposobnosti (se uvršča v zgornje 3 % generacije), pa ga šola ni predlagala, in izpolnjuje druge zahtevane pogoje: ima najmanj prav dober učni uspeh, oziroma povprečno oceno 8,0; izkazuje intelektualno ali umetniško nadarjenost in je državljan Republike

Slovenije, Slovenec brez slovenskega državljanstva ali tujec z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji in je izpolnjen pogoj vzajemnosti. Zoisove štipendije ne more dobiti kandidat, ki je v delovnem razmerju ali vpisan v evidenco brezposelnih oseb na Zavodu RS za zaposlovanje; je samozaposlena oseba, ki opravlja dejavnost; je lastnik ali solastnik gospodarske družbe; prejema drugo štipendijo ali je pridobil posojilo za študij; je pridobil finančno ali materialno pomoč za šolanje iz javnih ali zasebnih virov najmanj v višini enoletnega zneska osnovne Zoisove štipendije. Zadnja dva pogoja ne veljata za kandidata, ki se namerava izobraževati v tujini.

Zaradi vse večjega števila predlaganih kandidatov se je funkcija Zoisovega štipendiranja spremenila. Dokler je veljal materialni cenzus, ni bilo takšnega zanimanja za Zoisovo štipendijo, v šolah so temeljito pretehtali, koga bodo predlagali za Zoisovo štipendijo in kdo jo potrebuje. Ukinitev cenzusa je deloval kot signal, da lahko štipendijo dobijo vsi, ki izpolnijo merila, kar je sprožilo med mladimi (in njihovimi starši) zanimanje za Zoisovo štipendijo, in posledično tudi večji interes za udeležbo na tekmovanjih iz znanja šolskih predmetov. Čeprav so visoke intelektualne sposobnosti še vedno osnovni pogoj za pridobitev Zoisove štipendije, pa je vsako leto več kandidatov, ki izpolnjujejo dodatno merilo tekmovalnih dosežkov. Glede na to, da so norme pri testnih rezultatih nespremenjene in visoke, je delež kandidatov, ki ne izpolnijo osnovnih meril, dokaj visok (polovica predlaganih kandidatov). To dejstvo je potrebno komentirati. Zavrnitev predloga za dodelitev Zoisove štipendije še ne pomeni, da nekdo ni nadarjen, ampak da ni izpolnil postavljenih meril. Nadarjenost je širši pojem, ki se jo sicer skuša opredeliti in oceniti v skladu s spoznanji psihološke stroke, ki pa jo vendarle ni možno v celoti kvantificirati in izmeriti celotno njeno širino in globino. Kljub temu, pa so se omenjena merila izkazala kot uporabna in veljavna za osnovni namen štipendiranja, in so seveda bolj objektivna in veljavna od subjektivnih ocen in mnenj učiteljev. Zoisove štipendije torej ne morejo več imeti funkcije odkrivanja nadarjenih učencev, kar je navsezadnje naloga in dolžnost šole in učiteljev od prvega razreda osnovne šole dalje in seveda tudi ustrezno spodbujanje (motiviranje) nadarjenih učencev (širjenje in pridobivanje dodatnih znanj). Z dodelitvijo Zoisove štipendije se podkrepi interes nadarjenih za dolgotrajnejše in zahtevnejše izobraževanje, ki po zaključku izobraževanja s svojim delom in ustvarjalnostjo povečajo dodano vrednost izdelkom oziroma intelektualnim storitvam, s čimer prispevajo k večji produktivnosti (rasti BDP) oziroma povečanju kulturnih dobrin, in tako večkratno »povrnejo« vložena sredstva.

OD SPODBUJANJA DO POKLICNEGA IN ZAPOSLOTIVENEGA SVETOVANJA ZOISOVIM ŠTIPENDISTOM

Zavod za zaposlovanje je svoje delo z nadarjenimi začel s spodbujanjem nadarjenih učencev, da se vpišejo v zahtevnejše učne programe. Kmalu se je pokazalo, da za nekatere dijake spodbuda v obliki materialne nagrade nima učinka, in da so potrebne še druge oblike spodbujanja in osebnega svetovanja. Nekateri štipendisti kljub grožnji, da lahko izgubijo štipendijo, šolskega uspeha niso bistveno izboljšali. Ti nadarjeni dijaki potrebujejo drugačno spodbudo in podporo, predvsem pozitivno izkušnjo, da je lahko učni proces tudi drugačen, kadar ga vodi ustvarjalen mentor. Zato je Zavod že pred desetimi leti začel organizirati poletne taborne za Zoisove štipendiste, katerih cilj je bil ravno ta: preživeti ustvarjalne, poučne, zabavne in družabne dneve skupaj s sebi podobnimi in pod vodstvom izkušenih, ustvarjalnih mentorjev ter tako pridobiti izkušnje, ki jim pomagajo spremeniti dosedanji odnos do sebe in si postaviti nove cilje. Vsako leto se je poletnih taborov udeležilo okoli 350 dijakov. Pomembna naloga Zoisovega štipendiranja je tudi vsakoletno spremljanje aktivnosti Zoisovih štipendistov. V ta namen se uporablja vprašalnik za štipendiste, čemur sledi razgovor. Vsak Zoisov štipendist ima možnost najmanj enkrat letno priti na svetovalni pogovor k psihologu-poklicnemu svetovalcu, kjer se pogovorita o šolskih oziroma študijskih dosežkih, poklicnih željah, zaposlitvenih željah in sploh vseh vprašanih, ki so v zvezi z nadaljnjim izobraževanjem in zaposlovanjem. Mnogim štipendistom so ti pogovori pomemben vir informacij pri odločanju o nadaljnji študijski oziroma poklicni poti.

Končno je naloga Zavoda za zaposlovanje tudi seznanjanje delodajalcev o Zoisovih štipendistih in pomoč Zoisovim štipendistom pri iskanju ustrezne zaposlitve. Že leta 1995 je izšel prvi zbornik Zoisovih diplomantov z njihovimi predstavitvami in je redno izhajal štiri leta. Zbornik so prejele vse večje delovne organizacije, vendar pa ni bilo povratnih informacij, ali so na podlagi predstavitev v zborniku štipendisti dobili hitreje oziroma ustrežnejšo zaposlitev, kot bi jo sicer. V zadnjih treh letih pa njihove predstavitve objavljamo na spletnih straneh Zavoda RS za zaposlovanje. V prihodnje načrtujemo, da bi tudi Zoisovim štipendistom omogočili informacije o perspektivnih delodajalcih, ki se zanimajo za vrhunsko usposobljene kadre in jim tako omogočili hiter, neposreden stik prek t. i. borze Zoisovih štipendistov.

ANALIZA PODELJEVANJA ZOISOVIH ŠTIPENDIJ

Iz letošnje analize Zoisovega štipendiranja predstavljamo nekatere ugotovitve:

- Trend naraščanja števila Zoisovih štipendistov, ki je bil značilen v preteklih letih, se je začel umirjati. Velikost generacije osmošolcev se počasi niža. V primerjavi s preteklim letom je kar za 25 % več Zoisovih štipendistov, ki nadaljuje študij na podiplomski stopnji. Skupno je decembra 2000 prejelo štipendijo 11.667 Zoisovih štipendistov, od tega 5988 dijakov in 5679 študentov, kar predstavlja 5,7 % delež med vsemi dijaki in 7,3 % delež med vsemi študenti (vključno z izrednimi).
- Uspešnost Zoisovih štipendistov je odvisna od določil pravilnika za ohranitev Zoisove štipendije. Predlani so se pogoji za dijake nekoliko omilili, zato se je uspešnost Zoisovih štipendistov pri dijakih nekoliko dvignila – 98 % jih je ohranilo Zoisovo štipendijo, medtem ko je bila pri študentih zaradi lanske spremembe pravilnika nekoliko nižja kot v preteklih letih – 90 % je ohranilo status Zoisovega štipendista. Nekateri menijo, da med Zoisovimi štipendisti ne bi smelo biti nobenega ponavljavca, vendar bi bilo to možno le v idealnih razmerah. Ocenjujemo, da Zoisove štipendije bistveno pripomorejo k večji realizaciji nadarjenih.
- Zoisovi štipendisti v srednješolskih programih – v tem šolskem letu gimnazijske programe končalo

1262 Zoisovih štipendistov (88 %), program ekonomije 70 (5 %) štipendistov in program elektrotehnike in računalništva 23 (2 %) štipendistov. V drugih programih jih je precej manj. Skoraj vsi Zoisovi štipendisti nadaljujejo študij na visokošolskih študijskih smereh.

- Zoisovi štipendisti – absolventi visokošolskih študijskih programov – so skoraj na vseh študijskih programih. Največ jih je v poslovnih in upravnih vedah – 122 (14 %), nato v zdravstvu – 108 (12 %), v družboslovju (ki vključuje tudi ekonomijo) 85 (10 %), v humanističnih vedah 86 (9,5 %). Delež absolventov je narasel v pravo 79 (9 %) in na pedagoških vedah 66 (7 %), znižal pa se je v tehniških vedah 65 (7 %), na področju gradbeništva in arhitekture 46 (5 %) in umetnosti 50 (5,5 %). Delež je ostal enak na področju računalništva in informatike 37 (4 %).
- V tujini se izobražuje 204 Zoisovih štipendistov, od tega 12 dijakov. Na podiplomskem študiju je trenutno 296 (lani 235) Zoisovih štipendistov.

Zoisove štipendije so pomembna spodbuda in podpora nadarjenim dijakom in študentom pri uresničevanju njihovih poklicnih in izobrazbenih aspiracij, zlasti v razmerah, ko izrazito primanjkuje drugih vrst štipendij (kadrovske, Mundove idr.). S Zoisovimi štipendijami vsako leto povečujemo priliv visoko izobraženih strokovnjakov, in tako zmanjšujemo osip mladih nadarjenih ljudi v izobraževanju.

LITERATURA

- Makarovič, J. (1984). *Družbena neenakost, šolanje in talenti*. Maribor: Založba Obzorja.
- Makarovič, J. (1988). Usoda talentov v šolanju in zaposlitvi. V: E. Stergar (ur.), *Proučevanje študijske poti študentov v SRS Generacija 1976* (str. 192–230). Ljubljana: Center za razvoj univerze.
- Makarovič, J. (1994). *Kaj smo na Slovenskem storili za nadarjene in česa nismo*. V: M. Blažič (ur.), *Nadarjeni: stanje, problematika, razvojne možnosti* (str. 26–33). Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Nagy, M. (1996). Skrb za talente in razvoj posebnih oblik dela z nadarjenimi učenci. V: J. Zalaznik in M. Zupančič (ur.), *Zbornik strokovnih prispevkov o štipendiranju nadarjenih 1986–1996* (str. 61–77). Ljubljana, Republiški zavod za zaposlovanje.
- Niklanovič, S. (1996). Spodbujanje nadarjenih danes in jutri. V: J. Zalaznik in M. Zupančič (ur.), *Zbornik strokovnih prispevkov o štipendiranju nadarjenih 1986–1996* (str. 45–60). Ljubljana, Republiški zavod za zaposlovanje. *Štipendiranje v šolskem letu 2000/01* (2001). Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.
- Zalaznik, J. (1989). *Štipendiranje in nadarjenost*. Ljubljana: Zveza skupnosti za zaposlovanje SRS.
- Zalaznik, J. (1996). *Štipendiranje talentov – drugič*. V: J. Zalaznik in M. Zupančič (ur.), *Zbornik strokovnih prispevkov o štipendiranju nadarjenih 1986–1996* (str. 31–38). Ljubljana, Republiški zavod za zaposlovanje.